

TijdSchrift 125

Historische Vereniging Vlaardingen • september 2012

open
MONUMENTENDAG

www.hvv-vlaardingen.nl

aannemingsbedrijf a. van der lugt b.v.
nieuwbouw verbouw renovatie

vlaardingen 010-434 25 44
www.avanderlugt.nl

*Freelance, gediplomeerd lood- & zinkwerker.
Ook voor dakadviezen.*

W.H. Daalmeijer

Telefoon 010-4345587
Mobiel 06-52341310 / 06-16653931
www.loodgieterdaalmeijer.nl

...ook voor uw tegelwerken
www.daalmeijertegelwerken.nl

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson
fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: fiscad@hetnet.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

Stout Grafische Dienstverlening

A. Hoogvlietstraat 6 - 3134 CC Vlaardingen
tel. 010-2480603 - fax 010-4344878
info@stoutinu - www.stout.nu

Korte Hoogstraat 4a
3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

**Voor kopieën
(ook in KLEUR)**

**moet je
naast
de molen zijn!**

maandag t/m vrijdag
van 09.15 - 17.30 uur

**DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen**
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:
Schadeverzekeringen
Watersportverzekeringen
Levensverzekeringen, Pensioenen
Financiële planning
Schadebegeleiding
Financiering, schepshypotheke
Vermogensbeheer

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:
- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 16,50 per jaar, te voldoen per accept-girokaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Kortings op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

W.C. den Breems, voorzitter
A.W.J. Andriessen, penningmeester
mevr. G.H.J. Maat-Grijsen, secretaris
J. van Elk
E.A. Lohmann
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. T. van der Hoek, notuliste

Contactadres / losse verkoop publicaties:

Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Ledenadministratie:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Adres ledenactiviteiten:

Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Redactie Tijd-Schrift:

E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M. Carree
A. Maarleveld

Redactie-adres:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel 3

Open Monumentendag 2012
Arie Ouwendijk 4

Groen van Toen
Ger Stam en Nelleke van der Luit 6

De Heemtuin, Vlaardingen op z'n groenst
Harm Jan Luth 9

De oudste boom in het Rijnmondgebied?
Harm Jan Luth 11

**Het Hof en Hoogstad
archeologisch gezien**
Eli van Toledo 13

De boomgaard op Hoogstad
Frits van Ooststroom 16

**Groene wetenswaardigheden
op begraafplaats Emaus**
Wout den Breems 19

‘Vaart in de polder’
Gerard Hoogerwaard 23

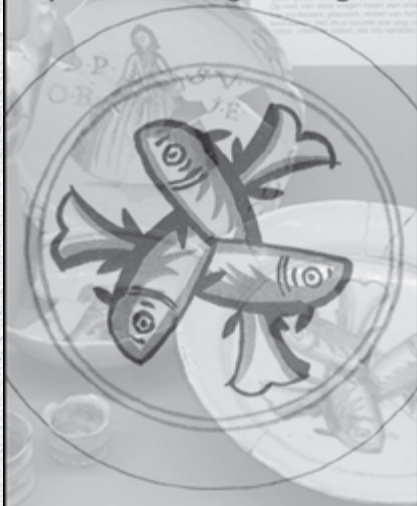
Boekbesprekingen 27

Ledenactiviteiten 29

De Hogelaan in het Hof, met recht ‘Groen van Toen’.
(Foto: Nelleke van der Luit)

Het Vlaardingen cadeau !
Replica Vlaardings Haringbord

het waaigat
woon-ideeënwarenhuis
Markt 57 Vlaardingen tel. 010-4343685
www.waaigatwonen.nl

Heb me Lief
Grafverzorging

Heeft u een dierbare verloren en vindt u het moeilijk om het graf/urnplaats netjes en een verzorgde uitstraling te geven?

Heb me Lief neemt graag deze zorg uit uw handen.

Tel. 06-16573441 www.hebmelief.com

Westkaai
VOOR LUNCH & DINER

**Stijlvol lunchen en dineren
voor een prettige prijs**

Restaurant Westkaai, Westhavenkade 10, 3131 AB Vlaardingen
T 010 - 248 70 18 E info@westkaai.nl I www.westkaai.nl
Openingstijden: maandag t/m zaterdag, 12.00 - 24.00 uur ('s zondags gesloten).

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
3131 VL Vlaardingen
Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
BLOEMSIERKUNST

Groen

Op de middelbare school ('t Groen...) leerden we bij biologie over de koolzuurassimilatie. Een voor de levende natuur uiterst belangrijke functie van planten, waarbij koolzuur wordt omgezet in zuurstof. En die hebben we nodig om te kunnen leven. Zonder planten dus geen leven. Een heel belangrijke reden om er zuinig op te zijn. Maar planten zijn natuurlijk ook mooi. Uiteraard de bloemen, maar veel planten worden ook gewaardeerd om hun mooie bladeren. En om hun aanblik als geheel, zoals veel bomen. Zeker hele oude, monumentale bomen zijn vaak heel erg groot, mooi en indrukwekkend. En dus het beschermen waard. Gelukkig heeft de gemeente Vlaardingen dat zich ook gerealiseerd en een lijst met monumentale bomen opgesteld. Dat wist ik niet, maar na het lezen van dit Tijd-Schrift wel. En u dus ook. Dan kijken we vanaf nu met nog meer ontzag naar die bomen, wetende dat ze dus minstens 80 jaar oud zijn (maar vele nog veel ouder).

Het is een interessant themanummer geworden. Groen van Toen. Daar gaat het over bij Open Monumentendag 2012. Maar Groen van Toen is ook Groen van Nu, en moet ook Groen van de Toekomst blijven. Daar moet de HVV zo nodig ook een rol in spelen.

Groen van Toen is een breed thema. U vindt artikelen over de monumentale bomen, de heemtuin, de oudste boom van Vlaardingen of misschien wel het gehele Rijnmondgebied, de hoogstamboomgaard bij boerderij Hoogstad, het groen op begraafplaats Emaus, en het 'buitengroen', de polders buiten Vlaardingen met als verbindend element de Vaart. En als zijsprong ook nog een artikel over archeologische wetenswaardigheden onder het historische groen van het Hof en Hoogstad. Genoeg te lezen en te leren dus, als voorbereiding op OMD 2012. Dan kunt u op diverse plekken niet alleen Historisch Groen zien, maar er ook over horen. Kom dus. Het programma vindt u in dit Tijd-Schrift.

Groen. Misschien wel de belangrijkste kleur in de natuur. Veroorzaakt door een klein structuurtje in plantencellen: bladgroen. Het zit trouwens ook in de bladeren van de rode beuk, die in een paar artikelen ter sprake komt. Alleen zijn de rode pigmenten daar sterker aanwezig. Maar ook die boom zorgt voor de o zo belangrijke productie van zuurstof. Daar moeten we zuinig op zijn dus. Je hoeft niet per se groene vingers te hebben. Een groene geest, daar gaat het om. Voor deze en toekomstige generaties. Zodat er misschien in 2112 weer een Open Monumentendag met het thema Groen van Toen gehouden kan worden. Groen dat nu gezaaid wordt.

Eric van Rongen
(Bioloog en) eindredacteur

DIJKSHOORN EUROMOVERS
AL MEER DAN
50 JAAR
VERHUIZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: + 31 (0)10-2480522

Open Monumentendag 2012

Groen van Toen

Op zaterdag 8 september zal ook in Vlaardingen (al voor het 23e jaar) de Open Monumentendag worden gehouden. Tussen 12:00 en 16:00 uur komt het (landelijke) thema ‘Groen van Toen’ tot uitdrukking in een aantal activiteiten, waarbij u van harte bent uitgenodigd.

Zo is er in en rond het Hof en het Duurzaamheidscentrum (de nieuwe naam voor het NME) rond de oude plantenkas naast het Pannenkoekenhuis een aantal activiteiten die u zeker in de sfeer zullen brengen van ‘toen’: er is een chronologie-expositie over de geschiedenis van het Hof (die tijdens de Dag van het Park – door het slechte weer – door veel te weinig mensen bekeken werd), er zijn ‘groenten van toen’, er is een Bomenvragenspel, de Stichting Boombehoud Vlaardingen en Stedelijk Groenbeheer zullen u informeren en ook zullen gidsen u vertellen over de geschiedenis van het park. Ook zullen er een aantal grote platen (op doek) te bewonderen zijn, zoals van De Nachtwacht, de tegelvloer van het oude Hof en een reconstructiefoto van de vroegere situatie van Het Hof.

Boerderij Hoogstad.
(Foto: Frits van Ooststroom)

Een klein stapje verder komt u (als u wilt: via de uitgezette wandel-/fietsroute) bij de Molen, die deze dag ook open huis houdt en waar u alles verteld wordt over het traject ‘Van Akker tot Bakker’ (dus ook groen!). En ‘achter de molen’ ligt Begraafplaats Emaus, waar de resultaten van veel activiteiten van de HVV-werkgroep in te zien zijn. De inventarisatie van alle grafstenen is goed op dreef en men kan u er alles over vertellen. Bovendien zal in de aula door het Stadsarchief een expositie worden opgesteld over historisch Groen in de stad. Zéker even een kijkje nemen!

Via de nieuwe achteruitgang van de Begraafplaats komt u dan bij de Vaart, waar in het voorbijgaan het fenomeen ‘Trekschuit’ om uw aandacht vraagt: het vroegere openbaar vervoer, dat beter op schema voer dan de treinen tegenwoordig. En dan komt u bij het laatste hoogtepunt: landgoed Hoogstad. Het is al weer een aantal jaren geleden dat we hier open huis mochten hebben, en zij die het toen gemist hebben moeten zéker een kijkje komen nemen. Niet alleen het landgoed – als een groene oase midden in de stad – is toegankelijk, maar ook de woning en praktijkruimten van dokter Moerman kunnen onder begeleiding bezocht worden. Het zou daar wel weer eens erg druk kunnen worden....

Ten slotte leidt de route u via enkele leuke uitstapjes weer terug naar het Hof. Een uitgebreide routebeschrijving is in dit Tijd-Schrift opgenomen (middenpagina’s). Overigens: ook het Streekmuseum aan de Kethelweg zal aan het thema aandacht besteden en is van 14:00 – 16:00 uur geopend.

De organisatie dit jaar is weer in handen van de kerngroep die nog altijd bestaat uit stadsarchivaris Harm Jan Luth, monumenten-

ambtenaar Gerard Hoogerwaard en coördinator Arie Ouwendijk.

Daarnaast is de kerngroep dit jaar weer aangevuld met Frits van Ooststroom (route) en enkele andere betrokken partijen: Wout den Breems (HVV), Ger Stam (Groenbeheer Gemeente Vlaardingen), Nelleke van der Luit (Stichting Boombehoud Vlaardingen) en Alex Poldervaart (Museum Vlaardingen). Zij hopen er – met hulp van de leden van het ServiceTeam VVV Vlaardingen (stadsgidsen) – weer een mooi jaarlijks hoogtepunt voor het Erfgoed van Vlaardingen van te maken.

Daarnaast is een kleine werkgroep vanuit datzelfde ServiceTeam (Elly Andriessen, John Ditiecher, Daan Hartman en Riet Boer) actief met het voorbereiden van de landelijke Klassendag voor kinderen uit de basisschool-

groepen 7 en 8. Zij zullen de middag ervoor kennis maken met vooral de (historische) achtergronden van de Ambachtsheerlijkheid rond het Hof.

Onze bijzondere dank gaat uit naar onze vrijwilligers, zonder wie de activiteit niet uitvoerbaar zou zijn, én naar het Fonds Schiedam - Vlaardingen e.o., die met haar financiële bijdrage een aantal activiteiten op deze dag mogelijk maakten. Kom het bekijken - het is de moeite waard!

Wij wensen u weer een fijne historische dag toe!

Arie Ouwendijk

Open Monumenten Klassendag

Dit is een sinds enkele jaren bestaande toevoeging aan de Open Monumentendag, georganiseerd door het landelijke OMD-bureau. In Vlaardingen zijn we er vorig jaar echt mee gestart, waarbij de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs de gelegenheid kregen om op de vrijdag voorafgaand aan de OMD kennis te maken met een monument. Het opgestokene werd toen door middel van diverse creatieve uitingen o.l.v. enkele Vlaardingse kunstenaars verwerkt.

Het jaar ervoor werden als proef al op enkele scholen enkele lessen besteed aan ‘monumenten’ en de stedelijke plannemakerij, en dit jaar – bij het thema ‘Groen van toen’ – zullen de kinderen speciaal kennis maken met het Hof en alles wat daarmee te maken heeft.

Alle scholen in Vlaardingen zijn voor deze activiteit uitgenodigd. Door de start van het nieuwe schooljaar ligt het echter vaak wat moeilijk in de planning, waardoor voor dit jaar dan ook slechts drie scholen, met zo’n 125 leerlingen, zich hebben ingeschreven.

De kinderen krijgen dit jaar een ‘Monumentenkaart’ met als themabeeld ‘Parken’, en volgen dan een ‘monumensje’ tijdens activiteiten die bij een historisch park om de hoek komen kijken. Ook is er vooraf in de klas nog een dvd-filmpje waarmee al wordt vooruitgekeken op de middag. Dan kan in de klas na het bezoek nog op de Monumentenkaart de ervaring van die middag worden verwerkt met een verhaaltje, tekening of foto’s. Op die manier hopen we bij te mogen dragen aan het vormen van een ‘goed gevoel voor monumenten’, waarbij we dan hopen dat we daar later de vruchten van mogen plukken.

De grootste klus tijdens de Klassendag is de activiteit die ‘s middags in het Hof gehouden wordt. Een rondleiding, een historisch interview en een legende rond het gebied worden afgewisseld met enkele ‘doe’-posten, waarbij de kinderen even zelf actief kunnen zijn.

Dank aan de leden van het ServiceTeam, die bij de voorbereiding en uitvoering van deze Klassendag hun onmisbare inzet wilden leveren.

Groen van Toen

*Het thema van de Open Monumentendagen
8 en 9 september 2012*

Ger Stam en Nelleke van der Luit

Bij ‘Groen van Toen’ zou je eerst kunnen denken aan onze monumentale bomen. Maar behalve deze kennen we ook enkele bijzondere plekken in Vlaardingen waar je kunt spreken van groen van toen. Dan gaat het dus niet alleen om de bomen, maar ook om de aanleg en inrichting van het groen. Enkele voorbeelden zijn de Markt met zijn 25 lindebomen om de kerk (eigenlijk moeten het er 26 zijn: tegenover de Maassluissedijk ontbreekt er een boom), Begraafplaats Emaus met o.a. zijn statige lindelaan, park ‘t Hof met zijn bijzondere inrichting en boerderij Hoogstad met zijn hoogstamboomgaard.

Monumentale bomen

In samenwerking met Stichting Boombehoud Vlaardingen heeft de Gemeente Vlaardingen in 2006 een monumentale bomenlijst opgezet. Voor deze bomen geldt een bijzondere zorgplicht en duurzaam behoud heeft een hoge prioriteit.

Om monumentaal te worden moet je als boom minstens 80 jaar oud zijn en in een redelijke conditie verkeren. Ook dienen de groeiomstandigheden rondom de boom zo te zijn dat een duurzame instandhouding is gewaarborgd. Herdenkingsbomen hebben eveneens de status ‘Monumentale Boom’ gekregen. Voorbeelden hiervan zijn de Bevrijdingsboom (een plataan) aan de Hogelaan en de Amaliaboom (een linde) in het Marnixplantsoen.

In totaal zijn er in de stad Vlaardingen zo’n 240 monumentale bomen. Deze bevinden zich voornamelijk in het Centrum, in de Oostwijk en in de wijk Ambacht. Op de web-

site van de gemeente Vlaardingen is onder het kopje ‘Monumentale bomenlijst’ aangegeven waar de bomen zich bevinden en om welk soort boom het gaat (http://www.vlaardingen.nl/default/Stadsmonumenten/Monumentale-bomen/id_161224).

Buitengebied

Ook buiten de stad vindt men oude bomen, zoals bij enkele oude boerderijen aan de Zuidbuurtseweg. Bij de Wijnboerderij, Zuidbuurtseweg 40, waarvan het voorhuis uit 1600 stamt, staan voor het huis twee oude linden. In de wijngaard is nog een geriefbosje, waar de boeren vroeger hun hakhout vandaan haalden.

Op de oprijlaan staan een kastanje en twee essen.

Verder kennen we de eendenkooi, rond 1200 aangelegd met zijn karakteristieke bomen rond de kunstmatig aangelegde waterpartijen met zijn typische naar buiten strekkende slootjes (pijpen).

Groenste Stad

In 2009 behaalde Vlaardingen de titel ‘De Groenste stad van Nederland’. Dit was een bekroning van een jaren geleden ingezette koers om zorgvuldig met groen om te gaan. De jury sprak hierbij zijn bewondering uit over een sterke, complete visie en ambitie op de totale woon-, werk en leefomgeving van zijn inwoners. Het bomenbestand is fraai en uitgebreid en bevat enkele bijzondere en zeldzame soorten. Opmerkelijk vond de jury verder het vaak voorkomen van vruchtbomen, zoals de sierkersen, notenbomen en tamme kastanjes.

Op deze Open Monumentendag zijn er drie speciale plekken in de stad waar we wat lan-

ger bij stil willen blijven staan. Het gaat om Begraafplaats Emaus, stadspark ‘t Hof en de oude stadsboerderij Hoogstad. Over het groen in Hoogstad vindt u elders in het blad een stukje van Frits van Ooststroom.

Begraafplaats Emaus

De begraafplaats bestaat al vanaf 1829 en dat is bij binnenkomst door de hoofdingang goed te zien en te beleven in het eerste en oudste gedeelte. In 1829 was het een veel kleinere begraafplaats, bedoeld als vervangende plaats voor het begraven in en rond de kerk op de Markt. In 1902 vond er een eerste uitbreiding plaats. In de loop der jaren werd telkens een nieuw stuk grond geschikt gemaakt als uitbreiding van de begraafplaats. Aan de over-

Monumentale Lindelaan op begraafplaats Emaus. In juni en juli bloeien linden uitbundig en verspreiden dan een zoete geur waar veel insecten op af komen. De Hollandse linde levert hout voor houtsnijwerk. De basisvezels werden vroeger wel gebruikt voor touw en voor vlechtwerk. (Foto: Nelleke van der Luit)

Monumentale Rode Beuk op Begraafplaats Emaus. Onder de machtige kroon van een volwassen beuk voel je je klein en nietig. De stam is een geliefd schrijfbestand voor geliefden. De gewone beuk (Fagus sylvatica) wordt bij ons het meeste gebruikt. De soort Fagus sylvatica ‘Purpurea’, of Rode Beuk, kleurt in het voorjaar prachtig rood. (Foto: Nelleke van der Luit)

Monumentale Plataan in het Hof. Karakteristiek aan platanen is de stam, die een met verschillende kleuren bruin en groen gevlekt oppervlak vertoont, doordat er stukken schors afvallen. Verder valt op de bolvormige bloeiwijze die later kogelronde vruchten geven aan lange stelen, met 2 of 3 onder elkaar hangend. In Frankrijk wordt de plataan vooral veel aangetroffen op stadspaleizen, omdat de boom veel schaduw geeft. (Foto: Nelleke van der Luit)

Kastanje: overal in Vlaardingen ziet u prachtige, soms monumentale kastanjes staan. Wanneer in het voorjaar het blad helemaal is ontwikkeld, ontstaan aan het einde van de takken de bloeiende 'kaarsjes', trosvormig samengesteld en meestal wit, maar er zijn ook roodbloeiende kastanjes.
(Foto: Nelleke van der Luit)

lijdensdata aan het begin van zo'n vak is daardoor mooi te zien hoe die begraafplaats zich heeft ontwikkeld.. Met deze structuur is rekening gehouden in de renovatie van de begraafplaats. De groenstructuur is zoveel mogelijk intact gebleven en de monumentale bomen en een taxushaag komen weer goed tot hun recht.

De monumentale bomen die we hier treffen zijn een rij van 24 linden met een respectabele leeftijd en 6 verspreid staande beuken, waarvan met name de kolossale rode beuk bij het Zijlpad kruispunt indrukwekkend is.

't Hof
Voor de meeste Vlaardingers de verzamelnaam voor Park 't Hof en het veel jongere Oranjepark. Park 't Hof is oorspronkelijk de tuin van een vroeg 17e-eeuwse buitenplaats. Oorspronkelijk was het een boomgaard met moestuinen en visvijver. Later kreeg de tuin ook Hollands classicistische kenmerken, bijvoorbeeld het omgeven van de tuin door een gracht en boomsingel of hagen. Speciaal is dat

de tuinen van 't Hof verdiept lagen ten opzichte van het huis aan de Hoflaan.

In 1938 is 't Hof uitgebreid met het Oranjepark. Het Oranjepark werd niet zoals 't Hof een tuinachtig park, maar meer een echt park met strak gebogen waterpartijen, slingerende paden en ruime gazons, afgewisseld met forse heesterpartijen en boomgroepen. De Hogelaan vormt als oude dijk de ruggengraat in de twee-eenheid van 't Hof en het Oranjepark. Bij de recente renovatie heeft men zoveel mogelijk de oude structuren van het Hof hersteld en de nieuwe gebruikswaarde van het Oranjepark bij elkaar gebracht. De monumentale bomen die we aantreffen in het Hof komen heel sterk naar voren aan de Hogelaan: een laan met monumentale beuken. Andere monumentale bomen in het Hof zijn enkele kastanjes, platanen en een vleugelnoot.

Ger Stam, beleidsmedewerker Groen, gemeente Vlaardingen
Nelleke van der Luit, voorzitter Stichting Boombehoud Vlaardingen

De Heemtuin, Vlaardingen op z'n groenst¹

Harm Jan Luth

Hoewel de Heemtuin in de Westwijk nogal ver van het kerngebied van Open Monumentendag 2012 ligt, mag deze niet ontbreken in deze 'groenspecial'.

Het begon 50 jaar geleden bij Van Minnen
Wethouder H. K. van Minnen, die als liefhebberij fuchsia's kweekte, opperde begin jaren '60 het idee om in de Westwijk een overdekte tropische tuin aan te leggen. Niet veel later bezochten wethouder Teun de Bruijn en

hoofd van de plantsoenendienst Dirk Jan van der Weijden (1901) de 18e-eeuwse botanische tuin aan de Leopoldstraat in Antwerpen, om zich te oriënteren op een dergelijke voorziening. Mede met het oog op de kosten besloot men in afwijking van de in Antwerpen bekeken tuin, in Vlaardingen een heemtuin aan te leggen, waarin alleen oorspronkelijke Nederlandse planten zouden groeien. De 34-jarige Gerard J. Davidse, die Van der Weijden in 1966 was opgevolgd, werd door wethouder De Bruijn gevraagd hieraan uitvoering te geven en hij maakte in 1968 een ontwerp voor de heemtuin. Aan de Marnixlaan in de West-

Een nog piepjonge Heemtuin op 24 september 1970
(Foto: Arie Wapenaar; collectie Stadsarchief Vlaardingen)

wijk werd in 1969 een schapenweide van 1,4 hectare deels van zijn top laag ontdaan, tot het oorspronkelijke laagveen werd bereikt. Op verschillende plekken werd zand, hoogveen, klei en mergel aangebracht en met medewerking van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, vereniging voor veldbiologie, werd de tuin ingericht. Hovenier Willem Zegers (1940) legde het natuurgebied met veel liefde aan en zou tot 1995 aan de heemtuin verbonden blijven.

Grote namen

Veel hulp en advies kwamen ook van tuin- en landschapsarchitect Cees Sipkes (1895-1989), die ruime ervaring had opgedaan bij de aanleg van de heemtuin bij de in 1949 gegraven Tenellaplas, op een braakliggend terrein aan de rand van de duinen van Voorne. Hij was het ook die in 1925 de beroemde heemtuin ‘Thijsses Hof’ aan de Mollaan in Bloemendaal voor Jac. P. Thijssse (1865-1949) had aangelegd. Liefhebber Sipkes nam bij elk bezoek aan

Vlaardingen weer allerlei bijzondere planten mee en zo kwam stukje bij beetje een bijzondere tuin tot stand. De Vlaardingers lieten zich ook inspireren en terzijde staan door de pioniers Chris Boerse (1902-1995) en Koos Landwehr (1911-1996) die al voor de oorlog in Amstelveen natuurlijke plantsoenen en tuinen aanlegden.

Van Kapjesmorielje tot Blauwe Knoop

Langs de in de Vlaardingse Heemtuin aangelegde waterpartij zijn verschillende verlandingsstadia zichtbaar gemaakt. Er komen akervegetatie, bos-, schaduw-, heide-, klei- en vochtig zure vegetaties voor. Langs de naar wilde plantensoorten vernoemde paden treft men er, behalve inheemse bloeiende planten en heesters, ook tientallen wilde paddenstoelensoorten aan, zoals de Kapjesmorielje, de Paarse knoopzwam en de Zwarte kluifjeszwam. De heemtuin is ook rijk aan vogels, zelfs zeldzame soorten als ijsvogel en sijs zijn er waargenomen en vanaf eind augustus weemt het van de foeragerende vlinders op de kamperfoelieachtige Blauwe Knoop.

‘Groenste Stad’

Het is ongetwijfeld mede aan deze gevarieerde heemtuin te danken dat Vlaardingen in oktober 2009 in de nationale groencompetitie van Stichting Entente Florale de eretitel ‘Groenste Stad van Nederland’ kreeg en op 24 september 2010 in het Italiaanse Cervia zelfs werd uitgeroepen tot ‘Groenste Stad van Europa’. In het juryrapport staat: ‘De stad is dooraderd met water en hoog gekwalificeerd groen. De betrokkenheid van de bewoners met hun groen is groot en de natuur- en milieu-educatie is van hoogstaand niveau. Deze groene parel temidden van een industriële omgeving verschaft de gemeente en haar inwoners werkelijk ‘The quality of life’!’. Op 28 april 2010 is het 40-jarig bestaan van de heemtuin feestelijk gevierd.

De oudste boom in het Rijnmondgebied?

Harm Jan Luth

300 jaar oud

De beschermde lindeboom op ‘t Landje van Chardon is – met een aantal plantanen van de oude oprijlaan – bovengronds het enige wat nog rest van de op een terp gelegen boerderij ‘Clattenburg’ aan de voormalige Holyweg 1. Het is een bijzondere boom, want ze behoort met haar circa 300 jaar tot de oudste in het Rijnmondgebied. Aan het eind van zijn loopbaan heeft D.J. van der Weijden, die van 1933 tot 1966 hoofd van de plantsoendienst was, er op eigen initiatief een bordje ‘beschermde boom’ op bevestigd en sindsdien is ze beschermd. Toch is deze

bejaarde boom in de afgelopen decennia vaak bedreigd, waarop buurtbewoners – tot op heden met succes – nieuwe plannen voor het Clattenburg-terrein aanvochten. Een bijzonder verhaal over een ernstige bedreiging van de boom kon opgetekend worden uit de mond van Gerard J. Davidse, die Van der Weijden in 1966 was opgevolgd. Begin jaren ’70 vroeg hij de bekende bomenchirurgen Jørn en Allrik Copijn om advies met betrekking tot de oude linde, waarop zij adviseerden deze kort te houden om uitscheuren te voorkomen en zij voegden de daad bij het woord. Toen Davidse de rekening van Copijn à 300 gulden binnenkreeg en die aan de directeur gemeentewerken J.G. Gerritze ter parafering voorlegde,

Houtsne van de eeuwenoude lindeboom op ‘t Landje van Chardon door André Pelgrim, 2001 (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Gouache van de Heemtuin door Cor Maarleveld, mei 2010 (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

De oprijlaan en opstallen van boerderij Clattenburg. Op de foto is de verhoging van het terrein goed te zien. (Foto: collectie M.P. Zuydgeest.

vroeg deze zich af waar deze geldverspilling voor diende. Het hoofd van de plantsoenen-dienst wist toch ook van de plannen voor dat terrein? De boom zou binnenkort immers moeten wijken.

‘Het ei van Goudappel’

Gerritze doelde op de grote verkeerstechnische plannen die de Gemeente Vlaardingen had. Vlaardingen schreef op 28 april 1970 zijn 80.000e inwoner in en om de ontsluiting van de groeiende stad in goede banen te leiden, had het gemeentebestuur al in 1963 het Adviesbureau voor Verkeersordening Goudappel en Coffeng uit Deventer ingeschakeld. Dat publiceerde in 1969 een lijvig tweedelig rapport ‘Algemeen Verkeersplan Vlaardingen, diagnose en prognose’, waarin voor het kruispunt Holysingel/Burgemeester Verkadesingel een enorm eivormig verkeersplein was voorzien, dat in gemeentekringen ‘het ei van Goudappel’ werd genoemd. Dat ‘ei’ is nooit gelegd en de boom is inmiddels weer veertig jaar ouder.

Clattenborch

In 1346 wordt ‘Clattenborch’ voor het eerst vermeld, wanneer Clays Heynenzoon er vijf morgen land in leen houdt van de graaf van Holland. Ook op de kaart van Potter uit 1572 is Clattenburg afgebeeld. Bij archeologisch onderzoek door de afdeling Oudheidkundig Onderzoek van de Rotterdamse Dienst Gemeentewerken, werden hier in 1969 twee profielsleuven dwars door de woonheuvel gegraven. Daaruit bleek dat de kleiheuvel aan het eind van de 14e eeuw is opgeworpen op een plaats waar al in de 11e eeuw een houten huis met wanden van vlechtwerk stond. Dat huis is in 1164 afgedekt met een overspoelingsdek, ongetwijfeld als gevolg van de grote overstromingsramp, die toen het gehele rivierengebied tot aan Dordrecht teisterde. Het riviertje ‘de Vlaarding’ dat deels onder de woonheuvel doorliep, is waarschijnlijk door dat kleidek dichtgeslibd, waarna het wat oostelijker weer is uitgegraven.

Chardon

In april 1927 vestigde de Maaslandse veehouder Klaas Chardon (1896-1968), zich op Clattenburg, waar hij in 1955 werd opgevolgd door zijn zoon Arij (1929), die de boerderij in juni 1962 verliet en naar Pijnacker vertrok omdat het bijbehorende land nodig was voor de nieuwe wijk Holy. Het gemeentebestuur wilde een andere bestemming aan de boerderij geven, waarbij gedacht werd aan een jeugdcentrum, een wijkgebouw of een museum. Enkele gegadigden waren de wijkvereniging ‘t Nieuwland en de Stichting Gereformeerd Jeugdcentrum. Bouwkundig onderzoek wees echter uit dat de opstallen, mede door de leegstand en sloopzuchtige jeugd, in slechte staat verkeerden. Herstel bleek niet rendabel, zodat de boerderij in mei 1964 werd gesloopt.

Het Hof en Hoogstad archeologisch bezien

Eli van Toledoo

Duurzame archeologie?

Groen: gebouwen, huishoudelijke apparatuur, grasmaaiers, ja, zelfs de dikste auto’s hebben tegenwoordig groene labels. Zuinig in gebruik betekent dat. De fossiele brandstoffen raken op. Maar spaarzaam leven is niet genoeg. We moeten investeren in alternatieve energiewinning, putten uit duurzame energiebronnen. Voor wie? De toekomstige generatie natuurlijk.

Ook archeologen denken aan hun nakomers, niet op milieugebied, maar door zoveel mogelijk informatie van een vindplaats te bewaren. Een opgraving kan maar één keer uitgevoerd worden. En voor vindplaatsen zijn geen alternatieve informatiebronnen te vinden. Toch kunnen we informatie wel degelijk ook duurzaam behouden. Hoe? Simpel, door juist niet op te graven. In Vlaardingen doen we dit zoveel mogelijk. Op Open Monumentendag bezoekt u twee van deze archeologische monumenten: Buitenplaats Het Hof en Landgoed Hoogstad.

Archeologische monumenten

Duurzaamheid en archeologie hebben sinds het Verdrag van Malta in 1992 een innige relatie. In situ-behoud, is de term die archeologen bezigen. Het betekent zoveel als: laat maar liggen, het ligt daar goed. En dat is waar: het ligt er al eeuwen, langer dan dat het ooit in een depot bewaard zal blijven. Want, de tand des tijds slaat genadeloos toe, alle conserveringsmaatregelen ten spijt. Opgraven is niet duurzaam.

Maar het is niet zozeer het materiaal waar de archeoloog zich zorgen over maakt. Het is zijn eigen kundigheid. De moderne archeoloog voelt zich een olifant in een porseleinkast.

Geen wonder ook, want opgraven is vernietigen. Weliswaar nauwkeurig gedocumenteerd, maar niet herhaalbaar, dus niet duurzaam. De archeoloog van de toekomst kan het beter. Hij zal meer kennis putten uit een opgraving. De ideale archeoloog echter vernietigt niet, hij kijkt door de aarde als Superman door een stalen deur. Zo kan onderzoek keer op keer met nieuw verworven zienswijzen, herhaald worden. Dat is pas duurzaam. Science fiction?

Deze karakteristieke rode en groene plavuiten in de kelderruimte van de Buitenplaats Het Hof onder de parkeerplaats wachten op visualisatie. (Foto: gemeente Vlaardingen)

Misschien, maar dat was DNA-onderzoek tien jaar geleden ook.

In situ-behoud is dus de oplossing. Zelfs al betekent het slechts uitstel van executie, elke opschorting van opgraven naar de toekomst is winst. In Vlaardingen behouden we daarom ook graag in situ. Op de plekken die u aandoet op Open Monumentendag liggen archeologische resten behouden onder het maaiveld: archeologische monumenten dus. De groene stadsoases Hoogstad en 't Hof hebben een directe relatie met de archeologische schatten in de ondergrond. Schatten die wij beschermen voor een toekomstige generatie archeologen.

De buitenplaats Het Hof

De Hoflaan scheidt het groene stadspark 't Hof van het – heel wat minder loofrijke – evenemententerrein aan de haven. Die scheiding was vroeger minder duidelijk. De drie structuren behoorden tot één complex: de buitenplaats die Pieter van Ruytenburch liet aanleggen. De plek waar twee eeuwenlang de Ambachtsheren van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht vertoefden, waaronder de beroemde man in het geel op de Nachtwacht, Wilhem van Ruytenburch. Wie nu op de parkeerplaats zijn auto neerzet, vermoedt niet dat onder het asfalt de restanten liggen van zijn imposante huis, en evenmin dat 't Hof ooit de imposante tuin van dat huis was.

Het is voor iedereen duidelijk dat de materiële neerslag van zo'n belangrijk stukje Vlaardingse geschiedenis behouden moet blijven. De woningbouw rond het Buizengat stond in situ-behoud van deze vindplaats in de weg. De keuze viel dan ook op de niet-duurzame oplossing: ex situ-behoud: oftewel opgraven. Archeologen van de gemeente groeven in 2004 de fundamente van de bijgebouwen op en een deel van het fundament van het hoofdgebouw.

De funderingen van de bijgebouwen bleken flink verstoord omdat daar later een gas-

fabriek stond. Niettemin konden de archeologen in de wirwar van muurdelen het eerste bouwsel en de latere twee aanbouwen onderscheiden, en ook de resten van het bijgebouw dat na de sloop van het eerste, op min of meer dezelfde plek is verrezen.

Gelukkig was het fundament van het hoofdgebouw wel grotendeels gespaard gebleven, zij het alleen de onderkant. Ook troffen de archeologen verschillende kelders en putten aan. De funderingen van het gebouw behoorden bij het huis dat Wilhem van Ruytenburch in 1627 in de stijl van de Hollandse renaissance liet bouwen. De resten van het gebouw dat zijn vader, Pieter van Ruytenburch, in 1618 zal hebben gebouwd, hebben de archeologen niet gevonden. Wel bleken onder de funderingen van het huis de resten te liggen van een nog ouder gebouw. Vermoedelijk waren deze van de boerderij die op de kaarten van Van Deventer (circa 1562) en Potter (1590) is te zien. De restanten van de fundamente van de bijgebouwen zijn vernietigd in verband met de nieuwbouw. Het fundament van het huis en het zuidelijk deel van het omliggende terrein zijn echter behouden als archeologisch monument. Het fundament ligt klaar om een tastbare herinnering te worden: een historisch anker tussen de nieuwbouw van Buizengat-Oost.

Hoogstad

Landgoed Hoogstad is van alle kanten goed beschermd: het huis, de boerderij, de duiventil, zelfs de boomgaard is beschermd. Ook archeologen hebben natuurlijk hun deel geclaimd. Op het terrein liggen twee terpen. Één onder de boerderij en een andere onder de boomgaard. De terpen genieten bescherming als gemeentelijk archeologisch monument. Wilt u hier graven? Neemt u dan de monumentenverordening maar in acht.

Hoogstad heeft een hoge archeologische waarde vanwege de middeleeuwse oorsprong van de hofstede. De aangetroffen archeologi-

Roodbakkende pot op lobvoetjes uit de late middeleeuwen/vroege nieuwe tijd, gevonden op Hoogstad. (Foto: Jan van den Berg, gemeente Vlaardingen)

sche resten scoren hoog op informatiewaarde, gaafheid, zeldzaamheid, representativiteit en conservering. Hoewel de hofstede op zichzelf al razend interessant is, verwachten we eigenlijk meer. Resten van een vroege ontginningsboerderij bijvoorbeeld, en een mottekasteeltje zoals bij de vindplaatsen Engelsche Boomgaert, Holy en Joffer Achtenwoning. Voor beide verwachte structuren hebben wetenschappers ondersteunend bewijsmateriaal aangedragen. Kenmerkend zijn de overeenkomsten met de bovengenoemde vindplaatsen, zoals de ligging en de aanwezigheid van kloostermoppen, de bovenmaatse bakstenen die typisch zijn voor middeleeuwse steenbouw.

Tussen vermoeden en weten

Verwachten is leuk, vaststellen leuker. Weten, dat is wat we willen, want archeologie is

wetenschap. En hier ontdekken we ineens het nadeel van in situ-behoud. De bescherming zet ook een slot op potentiële kennis. Die blijft voor de huidige generatie aan het oog onttrokken. Goed bewaard, maar niet ontsloten. Er gaan geluiden op in de archeologische wereld om dan toch maar delen van beschermde vindplaatsen op te graven. Zo ongeveer als we bij de buitenplaats hebben gedaan. Maar de nieuwsgierigheid blijft: ook voor de buitenplaats zijn veel vragen onbeantwoord gebleven. Het tegenargument blijft sterker: de toekomstige generatie archeologen zal beter archeologisch werk verrichten. Reden genoeg om te blijven pleiten voor duurzaam behoud, om alleen op te graven als het echt niet anders kan, omdat de graafmachines al klaar staan.

Meer over 't Hof en Hoogstad leest u op: www.geschiedenisvanvlaardingen.nl

De boomgaard op Hoogstad

Frits van Ooststroom

Toen in 1712 Nicolaes Kruikius zijn kaart van Delfland maakte, begon het platteland rond Vlaardingen al bij de brug over de Biersloot. Dat zou nog tot in de negentiende eeuw zo blijven. De stad Vlaardingen werd omringd door de veel grotere plattelandsgemeente Vlaardinger-Ambacht. Daar voerden weilanden en boerderijen de boventoon. Daar graasden koeien en werd boter en kaas geproduceerd...

Fragment van kaart-
blad 22 van de kaart
van Delfland door
Nicolaes Kruikius uit
1712.

In de bocht van de Broekweg lag de boerderij de Meewoning. De volgende oprijlaan voerde naar de boerderij Hoogstad. In 1712 was dat nog een gewone boerderij met twee bijgebouwen en een hooiberg. Aan de nauw-

keurigheid waarmee Kruikius de boerderijvorm weergaf, mag getwijfeld worden, maar de grote boomgaard achter de boerderij is duidelijk weergegeven. Op de eerste kadasterkaart uit ongeveer 1820 (niet afgebeeld) is de boomgaard een stuk kleiner, de westelijke helft blijkt dan als moestuin in gebruik. Op die kaart is de kulk weergegeven die de boerderij op boezemniveau verbindt met de Vlaardingse Vaart. Het herenhuis dat thans voor de boerderij staat was er in 1820 nog niet; op die plaats lag een vijver. Met de daaropvolgende vernieuwing van de boerderij en de bouw van het herenhuis, kreeg de boerderij zijn buitenplaatskarakter.

De boerderij is nu al vele jaren niet meer als boerderij in gebruik, maar de boomgaard is er voor een deel nog steeds! Evenals het stuk weiland tussen het boerderijgebouw en de Westlandseweg. Ondanks dat vrijwel het gehele grondgebied van Vlaardinger-Ambacht, vooral na de Tweede Wereldoorlog, overspoeld werd door een huizenzee, is hier een stukje platteland bewaard gebleven, ingeklemd tussen bedrijvenpark Hoogstad en de Burgemeester Heusdenslaan.

De boomgaard

Ook bij andere boerderijen op zijn kaart tekende Kruikius vaak grote boomgaarden. Ze zijn veel uitgestrekter dan de boomgaarden die we nu nog kennen bij bestaande boerderijen in de streek. Zo'n boomgaard was erg belangrijk. Van de oogst werd door het boerengezin en de knechten en dienstbodes, het gehele jaar gegeten. In sommige jaren was de opbrengst zo groot dat honderden kilo's appels en peren verkocht konden worden, zeker bij boerderijen die zo dicht bij de stad lagen als Hoogstad.

Die nuttige opbrengst was mogelijk doordat in zo'n grote boomgaard wel meer dan vijftig soorten appels, peren en steenvruchten

(kersen en pruimen) groeiden. Van appels en peren waren er vroege en late soorten. Er waren soorten waarvan het fruit direct uit de hand gegeten kon worden, maar ook soorten die eerst gekookt moesten worden. Natuurlijk werd er ook fruit ingemaakt, weer andere soorten werden gedroogd om ze lang te kunnen bewaren.

In de hoogstamboomgaard van Hoogstad staan nu nog vooral perenbomen, enkele appelbomen, een pruim en een kers. Heel bijzonder is de aanwezigheid van een oude moerbeiboom. Deze bestaat uit een drietal uiteengevallen stammen die ondersteund moeten worden of op hun eigen takken rusten. Het fruit van de boom is bijzonder teer; bij het vastpakken wordt het al bijna geplet. De op bramen of frambozen lijkende vruch-

ten zijn smakelijk en erg geschikt voor het maken van jam of sap.

Hooibergen

Een andere herinnering aan de vroegere veehouderij op Hoogstad zijn twee hooibergen bij de stal van de boerderij. Op de oude kadasterkaart staat één zesroedige hooiberg afgebeeld op het erf, dat is aan de kant van de oprijlaan. Nu staat de hooiberg achter de stal en een tweede exemplaar staat naast de stal in de boomgaard. Ook hooibergen zijn relictten uit vervlogen tijden en daarom waard om behouden te blijven. Beide hooibergen lijden ernstig aan achterstallig onderhoud en dreigen te verdwijnen. Een restauratie zou zeker op zijn plaats zijn.

De boerderij Hoogstad, de hoogstamboom-

De hoogstamboomgaard van Hoogstad in bloei.

Eén van de stammen van de moerbeiboom in de boomgaard.

gaard en de hooibergen herinneren aan een belangrijk en rijk, maar vaak vergeten agrarisch verleden van Vlaardingen.

Bronnen:
Jeroen ter Brugge, Hoogstamboomgaard Hoogstad. In: Syllabus van de cursus Ken Uw Stad, Vlaardingen z.j.

Arie Olsthoorn, Een boomgaard rond 1900. In: Midden-Delfkrant, zevenentwintigste jaargang nr. 1, april 2003.

(Foto's Frits van Ooststroom)

De houten roeden van de hooiberg achter de stal van Hoogstad zijn vervangen door betonnen roeden. De andere hooiberg heeft ingekorte houten roeden.

Groene wetenswaardigheden op begraafplaats Emaus

Wout den Breems

Kunst
Opvallend en dominant op begraafplaats Emaus is de grote rode beuk, de *Fagus silvatica* 'Purpurea'. Deze fraaie beuk is een van Vlaardings mooiste bomen en staat aan het einde van het eerste toegangspad. Naast deze indrukwekkende boom met zijn mooie roodglanzend bladeren zien we een bijzonder kunstwerk. Het is het enige losstaande kunstwerk op Emaus, maar

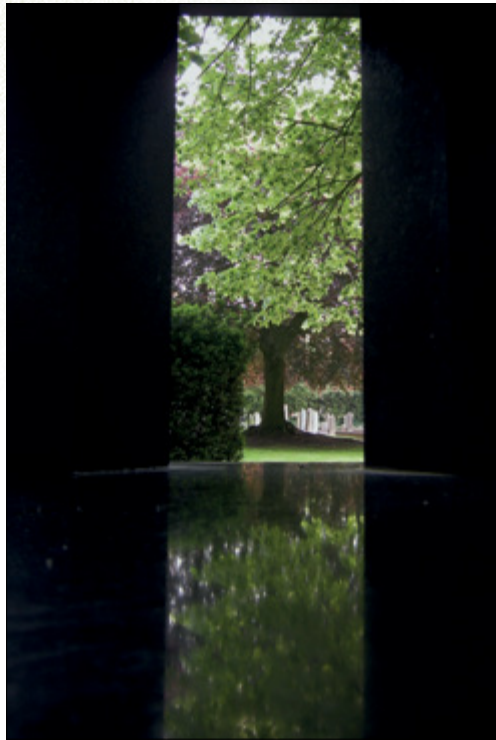
wel met een bijzondere betekenis. Het beeldje in de vorm van een zittend voorovergebogen treurende vrouw, is een eerbetoon aan alle vrouwen die tijdens de Tweede Wereldoorlog hun man of kinderen zijn verloren.
Het beeldje van 42 cm hoog is geplaatst op een hardstenen sokkel van 1,18 m. In 1964 is het beeldje op voorstel van toenmalig wethouder H.K. van Minnen, door het gemeentebestuur aangekocht en in april 1965 geplaatst. Het is gemaakt door de Belgische kunstenaar Willy Kreitz.

Het beeldje van de treurende vrouw en de grote rode beuk op Emaus.

Op Emaus zijn fraaie
doorkijkjes te vinden.

Fraaie bloeiende
prunusbomen in het
voorjaar.

Achter de Molen.

Wandelend over de begraafplaats heeft men vanuit verschillende posities zicht op de karakteristieke molen op de hoek van de Kortedijk. Met het gezegde “hij ligt achter de molen” wordt bedoeld dat de persoon in kwestie op Emaus ligt begraven.

Zoals het is geweest

Op een oude foto uit de dertiger jaren zien we nog het bruggetje over de Zijlsloot. Links voor het bruggetje zal later de rode beuk geplant worden. De stoet op het graf wordt voorafgegaan door P. Boogaard, grafmaker. Aan het aantal van tien dragers is te zien dat dit een eerste klas begrafenis is.

De eerste klas begravingen vonden plaats op vak A 1e klas west, dat in 1902 in gebruik werd genomen. In het midden waar de Zijlsloot heeft gelegen is op de foto uit 1953 een

(Foto J.F.H. Roovers)

soort kruispunt te zien. We zullen dit nu het Zijlpad noemen. Daarachter ligt Vak A 1e klas. Voor het kruispunt is vaag door de bomen nog de jonge beuk te zien.

(Foto's: Wout den Breems)

Boven: In het middenvak op de foto uit 1953 zien we het 'groen van toen' op de gemeentelijke boomkwekerij. Later zal deze worden verplaatst en zullen er begravingen gaan plaatsvinden.
(Foto J.F.H. Roovers)

Links: Vak A 1e klas west omgeven door veel groen in 2012.

‘Vaart in de polder’

Gerard Hoogerwaard

De themanaam ‘Groen van Toen’ voor de Open Monumentendag 2012 doet al snel denken aan bomen, lanen en parken. Aan monumentale bomen met weelderige kruinen en slingerende paden in een bont-groene omgeving. En wat een prachtige bomen en lanen zijn er in Vlaardingen te vinden! De titel ‘Groenste stad van Nederland’ en de hoogste waardering op Europees niveau zijn meer dan verdiend. Toch denken we niet meteen aan dijken en polderlandschap als we het over ‘groen’ hebben. Maar deze groene elementen waren onmisbaar voor de ontwikkeling van Vlaardingen.

Ontstaan

Zoals u weet is de naam ‘Holland’ vermoedelijk een verbastering van ‘Holtland’ of ‘Holdland’, ofwel ‘houtland’, waarmee het verwijst

naar de bebossing die hier te vinden was. Onder leiding van de graven van Holland werden vanaf de 11e eeuw ontginningsboerderijen gesticht en van hieruit werd het landschap ont- daan van zijn bossen, en werden nadien sloten en vaarten gegraven.

Vlaardingen heeft een aantal van dergelij- ke ontginningsboerderijen gekend. Ze werden veelal op terpen gebouwd. Deze oude boerde- rijplaatsen zijn vaak rijk aan archeologische vondsten. Voorbeelden van dergelijke plaat- sen zijn Hoogstad, Clattenburgh (‘Landje van Chardon’) en de plaats van de Holy-boerderij. Alle zijn gemeentelijk monument.

Om droge voeten te houden werden bij de ontginning sloten gegraven; de afwatering naar de rivieren vond plaats via bestaande kreekjes of gegraven kanalen. Zo ontstond in de middeleeuwen het karakteristieke sloten- landschap dat we nergens anders ter wereld kennen.

De Vlaardingse Vaart.
(Foto: Frits van Oost- stroom)

Boerderij Trekkade 24:
(Foto Frits van
Ooststroom)

In boerderij Trek-
kade 24 aanwezige
19e-eeuwse schilde-
ring van de boerderij
(Bron: bouwhistorisch
onderzoek door Frits
van Ooststroom)
(Foto Frits van
Ooststroom)

De Vlaardingse vaart ontstond door verbin-
ding en verbreding van een aantal natu-
lijke geulen. Het overtollige water werd bij
de Vlaardingse driesluizen geloosd. Om het
water te kunnen bergen werden langs de vaart
kades aangelegd. Met molens en later gemalen
werd het water vanuit de sloten van de polder
in de vaart geloosd.

Landschap rond de vaart

Rond de Vlaardingse vaart ontstond het
groene veenweidegebied dat goed geschikt
was voor veeteelt en de teelt van gewassen als
graan en hennep. De teelt van hennep was

noodzakelijk voor de productie van touw voor
netten en tuigage van de vissersvloot. Waar-
schijnlijk is de hennep echter vooral aange-
voerd via de rivier of de Vlaardingse vaart.

Aan de vaart en in de polder werden op
kreekruigen boerderijen gebouwd. In de loop
van de 16e eeuw ging men boerderijen van
baksteen bouwen. Van die oude boerderijen
zijn hier en daar nog delen bewaard geble-
ven. Zij kennen een specifieke opbouw. Aan
de Zuidbuurt is een aantal mooie exempla-
ren van dergelijke 16e-eeuwse krukhuisboer-
derijen te vinden. Dit type heeft een kelder,
die bedoeld was voor het koelhouden van de
melk. In de 17e eeuw werden veel stallen ver-
lengd (de vraag naar zuivel nam toe). Door
gebrek aan ruimte op de smalle kreekrug of
op de terp gebeurde dat haaks op de oude stal
waardoor een U-vormige of Z-vormige platte-
grond ontstond, zoals de boerderij van Trek-
kade 24 die u nog langs de Vlaardingse vaart
kunt vinden.

Ander gebruik

Naast de primaire rol voor de waterhuishou-
ding, waren de vaarten uitstekend geschikt
voor het vervoer van handelswaren en perso-
nen.

Op de vaart waren verschillende soorten
schepen te vinden. Kleinere schepen als pra-
men en aken, maar in de 17e eeuw werd vooral
de trekschuit populair. Het vervoer over de
weg was erg oncomfortabel, en het beurtschip
voldeed niet. Een noodlottig voorval met
een beurtschip dat keurvorst Frederik V van
Bohemen en zijn zoon vervoerde (en aan de
laatste het leven kostte), leidde tot de aanleg
van de eerste trekvaart tussen Amsterdam en
Haarlem in 1631. Dit was meteen een groot
succes. Wel 250.000 (!) reizigers werden per
jaar tussen beide steden vervoerd. De prijs
was aantrekkelijk en het comfort groot. Bo-
vendien vertrok de schuit op tijd en kwam
ze op tijd aan. Het werd de eerste vorm van
openbaar vervoer in Nederland.

Trekschuit. (Afbeel-
ding Stadsarchief
Vlaardingse)

Het principe was eenvoudig. De trekschuit,
met een afmeting van 2 bij 15 meter, werd via
een lijn (een ‘zeel’) van 60 meter voortgetrok-
ken door een paard. Het paard werd door een
jongen, de ‘jager’, begeleid. Vandaar dat een
trekkade ook wel een jaagpad werd genoemd.
De schipper stond aan het roer en was eind-
verantwoordelijk. Het aantal passagiers dat
mee kon was afhankelijk van de hoeveelheid
lading die vervoerd moest worden. Op markt-
dagen diende de schipper wel rekening te
houden met de mogelijkheid van vervoer van
passagiers. Er was plaats voor maximaal 30
passagiers.

In enkele decennia ontstond in Holland een
compleet stelsel van vaarten, sloten en kana-
len dat efficiënt gebruikt werd voor het ver-
voer van personen en goederen. Op een aantal
punten was er verschil in waterniveau en wa-
ren er knooppunten. Hier waren dan voorzie-
ningen noodzakelijk, zoals bruggen, heulen,
verlaten (sluizen) of windassen.

De vaart als verbinding met Delft

Het initiatief voor de aanleg van de trekvaart-
verbinding via de Vlaardingse Vaart kwam
van het bestuur van de stad Delft. In 1642
kreeg notaris Andries Schieveen opdracht te
onderzoeken of het mogelijk was een verbin-
dingsroute met Maassluis en Vlaardingse te
realiseren. De ambachtsheer van Maassland,
Adriaen Cleywech, had verschillende bezwa-
ren en was vooral bang dat de handel vanuit
het ‘Overmaasse’ op Vlaardingse zou inten-

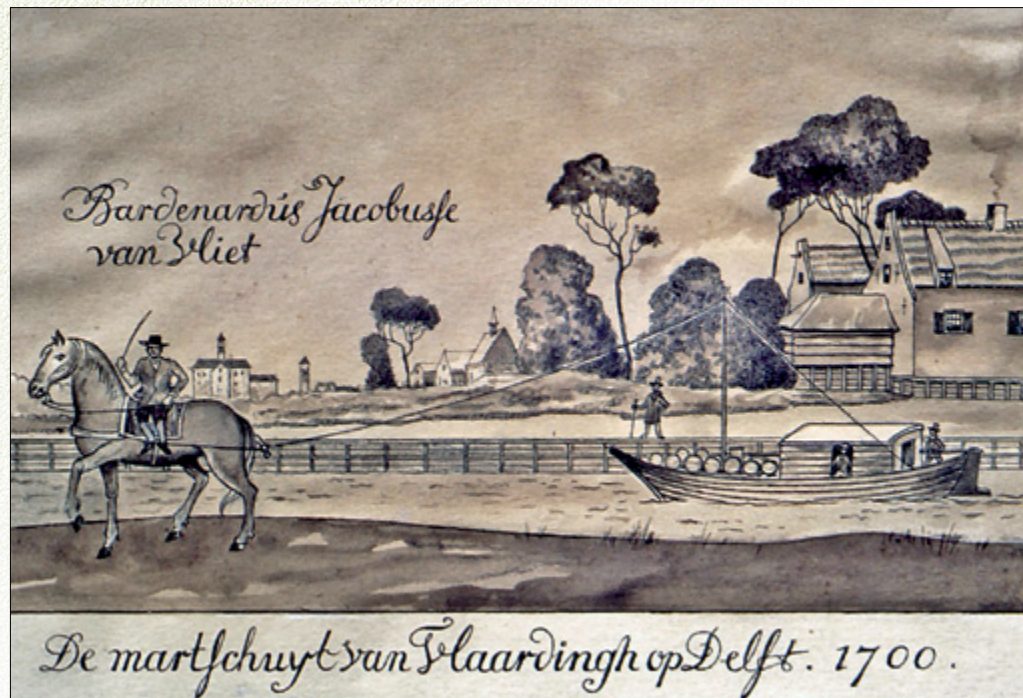
siveren. Dit ten nadele van Maassluis. Echter
aan het eind van 1642 concludeerde notaris
Schieveen na een rondgang langs alle belang-
hebbenden dat de aanleg van een trekpad
langs de Vlaardingsevaart en de Noordvliet
doorgang kon vinden.

Op 11 februari 1644 verleenden de Staten
van Holland en West-Friesland octrooi voor
de aanleg van de trekverbinding tussen Maas-
sluis, Vlaardingse en Delft. De aanleg werd
onder toezicht van het polderbestuur van
Delfland en de stad Delft uitgevoerd. Op een
aantal plaatsen (zoals bij molens) dienden er
verbredingen te komen, en er werden verste-
vingen en harde paden aangelegd. De veen-
dijken waren kwetsbaar voor de paarden van
de trekschuiten.

Er werd een dienstregeling opgezet die
voorzag in een dagelijkse verbinding met
Delft, op bijzondere dagen (als er markt in
Delft was) werd er een extra trekschuit inge-
zet. Die vertrok reeds om 4.00 uur uit Vlaar-
dingse en begon om 16.00 uur de terugreis.
De reis duurde 5 uur. De normale verbinding
met Delft vertrok om 6.00 uur en ging om
15.00 uur terug.

De trekschuit voorzag in personenvervoer in
twee klassen. Ook met Maassluis was er een
trekverbinding met dienstregeling. De dienst-
regeling en het vervoersreglement was vastge-
legd in een zogenaamde ‘Ordonnantie’. Van
Wilhem van Ruytenburgh (de man in het gele
gewaad op ‘De Nachtwacht’) is bekend dat hij
per trekschuit over de Vlaardingse Vaart van-

De Marktschuit van Vlaardingen op Delft. Tekening door Octave de Coningh, naar een voorbeeld uit 1700. (Stadsarchief Vlaardingen.)

uit Amsterdam naar zijn ‘buiten’ in Het Hof kwam.

De trekschuiten zelf werden gemaakt in opdracht van het stadsbestuur van Vlaardingen, en deze konden via de Waal en de Biersloot tot ver in Vlaardingen aanmeren. Het eindpunt lag aan de Waal, waar ook een kraan stond voor het laden en lossen. Dit verklaart in ieder geval straatnamen als Veerplein, Delftseveer, Jaagpad en Trekkade. De Waal is in 1869 gedempt, waarna het eindpunt werd verplaatst naar de Delftseveerweg. In 1891 werd de officiële dienstregeling met de trekvaart opgeheven. De concurrentieslag met het vervoer over de weg en het spoor werd snel verloren. Toch werd in het noorden van het land, maar ook in onze regio nog lang gebruikgemaakt van getrokken schuiten. Een voorbeeld is de Assam II van het Zeekadetkorps Vlaardingen, die als trekschuit gebouwd is en die dienst deed in de Groningse wateren.

Tot slot

De reiziger van toen had er misschien niet ‘de vaart’ in, maar kon daardoor wel genieten van de groene kaden en het polderlandschap langs de Vlaardingse Vaart. Het ‘groen van toen’ is ook het ‘groen van nu’. Een trektocht per fiets is de moeite waard, en laat u verrassen door verschillende nog aanwezige elementen die verwijzen naar de tijd van de trekvaart. Het groene, karakteristieke jaagpad, de rolpalen in Schipluiden en de trekpadbruggetjes met doorlopende leuning. Dergelijke bruggetjes staan bijvoorbeeld nog langs de Noordvliet en langs de Delftsche Schie.

Bronnen:

Diverse publicaties te vinden in het Stadsarchief Vlaardingen, w.o. ‘De trekschuitdiensten Maassluis-Delft/Vlaardingen, door J.W. Moerman; Van ’t Oft naar ’t Ooft 3, door J. Anderson en E. Middelkoop

Boekbesprekingen

Van Penning tot Rijke 1936-2011. 75 jaar watersportvereniging “De Bommeer”

Ter gelegenheid van het 75 jarig bestaan van watersportvereniging “De Bommeer” verscheen in 2011 een fraai jubileumboek. In de zomer van 1936 lagen een aantal zeilers uit te puffen van een onderlinge wedstrijd. Een van hen kwam toen met het idee om een zeilvereniging op te richten. Het idee kreeg bijval en zo werd op 6 november 1936 in het Handelsgebouw aan de Parallelweg de watersportvereniging “De Bommeer” opgericht. Thans een bloeiende vereniging met zo’n 400 leden. In het jubileumboek zijn veel leuke wetenswaardigheden over het reilen en zeilen van deze 75-jarige vereniging te lezen. Anekdoten en de vele foto’s, waarvan een groot deel in kleur, geven tevens een mooi beeld met wat een plezier veel Vlaardingers de watersport beleefde. Ook voor degene die niet in het bezit zijn van een boot is dit jubileumboek de moeite waard. Ten slotte is het een mooi stuk Vlaardingse geschiedenis en de liefhebber daarvan komt

dan zeker aan zijn of haar trekken. Welliswaar een verlate aandacht aan onze jubilerende watersportvrienden, maar zeker nog een aansporing waard om dit mooie boek bij Pontier plantage boekhandel aan te schaffen. Voor € 10,- (incl. een fraaie DVD) bent u de eigenaar. WdB

Even terug naar toen...

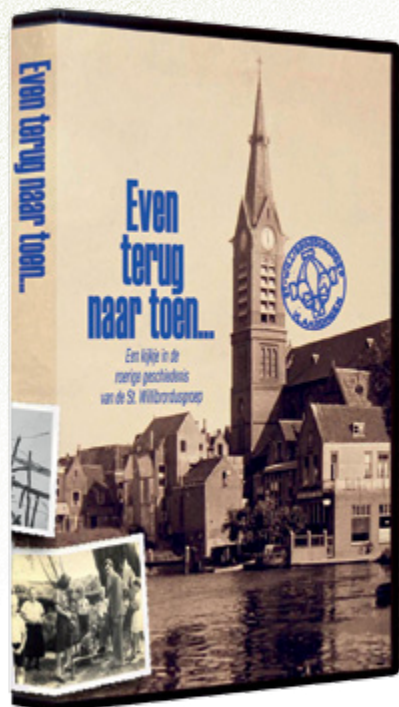
Film over de katholieke verkennergroep Sint Willibrordus 1945-1968

Ooit was Ton Werkman enthousiast lid van de katholieke verkennergroep Sint Willibrordus. Met plezier denkt hij terug aan de periode dat hij lid was van deze beweging. Ton Werkman was voor zijn pensioen reclamontwerper met veelsoortige opdrachtgevers, onder wie Shell Nederland, gemeente Vlaardingen en Conference Centre Koningshof. Vanuit die achtergrond ontstond bij hem het idee om een document te maken over alles wat er zich in en rond de Sint Willibrordusgroep heeft afgespeeld. Het resultaat is terug te vinden op twee dvd's met in totaal drie uur film.

Ton verrichtte veel onderzoek naar de geschiedenis van de verkennergroep; hij verzamelde foto's en documenten en interviewde niet minder dan zesentwintig oud-leden, waaronder een van de oprichters: Louis Pietersen. Alle geïnterviewden komen in beeld met hun eigen herinneringen, waaronder vermakelijke anekdotes. Aan de film is te zien dat de geïnterviewden het leuk vonden om weer eens in de geschiedenis van de verkennergroep te duiken. Ze spreken erover als iets dat hen veel deed: 'Het was een stukje van ons leven. Je kon je niet indenken dat er ook wel jongens afgingen.'

Veel van de verhalen gaan natuurlijk over de zomerkampen die ieder jaar plaatsvonden, over de weekends, over al die verschillende locaties (troephuizen) waar de groep gehuisvest is geweest. En ook over feesten, het inzamelen van geld en nog veel meer.

Interessant is te horen hoe een en ander is ontstaan. Een prominente rol speelde daarin de Sint Willibrordusschool aan de Boslaan, ooit ook in gebruik als troephuis. Geïnspireerd door meester Boudens was daar een groep jongens en meisjes die een soort gezelligheidsvereniging vormden en zich de Bosla-

ners noemden. Deze groep, die ontstond voor de Tweede Wereldoorlog, is in 1945 de basis geweest voor de oprichting van de Sint Willibrordusgroep. De Boslaners leverden ook het nodige kader.

Louis Pietersen herinnert zich de groep Boslaners nog heel goed en ook het lied dat ze vaak zongen. Op de dvd laat hij dat luid en duidelijk horen: 'Wij zijn jongen vol van idealen...'

De film geeft een goed beeld van hetgeen zich in drieëntwintig jaar heeft afgespeeld en ook van de onafwendbare opheffing in 1968. Er kwam een einde aan de verzuiling en daarmee aan de katholieke Sint Willibrordusgroep die opging in de seculiere Vlaardingse padvinderverseniging.

Hoewel de film voor een belangrijk deel bestaat uit de interviews worden ook zo'n vijfhonderd foto's getoond. Daarmee wordt de film een document met, voor mensen die ooit te maken hebben gehad met de groep, een nostalgische tocht door hun eigen geschiedenis. Daarnaast is het een document dat in de archieven van de gemeente Vlaardingen en Scouting Nederland niet mag ontbreken. De dvd kan voor € 25 (exclusief verzendkosten) worden besteld via e-mail willibrord2012@gmail.com of telefoon 010-4354255.

Jan Buijsse

Ledenactiviteiten

Het nieuwe seizoen gaat beginnen. Nu de herfst in aantocht is (of komt 'ie opnieuw??) gaan we ook de lezingen weer organiseren voor het winterseizoen.

De eerstkomende activiteit die juist voor HVV-leden interessant is, zal u niet ontgaan zijn: dit hele Tijd-Schrift staat er vol mee! De Open Monumentendag bracht al menig monument tot leven door er activiteiten te mogen houden, zodat u kennis kunt maken met een indrukwekkend pand, of door dieper in te gaan op een belangrijke plek. We hopen dat het thema 'Groen van Toen' in Het Hof, op 't Graf en de molen en op Hoogstad u zal aanspreken.

Direct aansluitend begint dan op **maandag 10 september** de nieuwe Ken-uw-Stad-cyclus, waarbij de deelnemers weer veel wetenswaardigs opdoen over de historie van de stad. De komende cyclus zit alweer helemaal vol, maar aarzel niet om u alvast aan te melden voor de nieuwe serie in januari!

En dan natuurlijk de lezingen. Ik noem u slechts de twee bijeenkomsten die dit jaar nog aan bod komen. In de Maand van de Geschiedenis, op **dinsdag 23 oktober**, beginnen we met een lezingenavond in de zaal van Hoylede aan de Churchillsingel. Dirk Borsboom - bijna een eeuw oud - neemt ons mee naar de eerste helft van zijn leven die vrijwel samenvalt met de eerste helft van de vorige eeuw: toen het verschil tussen Arm en Rijk (trouwens ook het thema van de Geschiedenismaand) nog zo sterk aanwezig was. Dirk levert elke eerste zaterdag van de maand nog altijd een bijdrage in het radioprogramma 'Oud-Vlaardingen', waar hij aan Cora en Max vertelt over die periode. Zo'n zelfde soort gesprek, maar nu wat uitgebreider en voorzien van plaatjes over en uit die tijd, willen we op deze bijeenkomst laten herleven. En u mag daar ook zelf een inbreng in hebben als u wilt of kunt. Dus:

pure nostalgie. U bent van harte welkom vanaf 19.45 uur - de aanvang is 20.00 uur.

De laatste bijeenkomst dit jaar wordt gehouden op **dinsdag 20 november** a.s. in de aula van de Begraafplaats Emaus, die zich het laatste jaar in de bijzondere aandacht vanuit onze vereniging mag verheugen. Onlangs ging er een website de lucht in, die het resultaat is van een grootscheeps inventarisatieproject van de begraafplaats. Bovendien wordt Emaus gerenoveerd en daar zal ook aandacht aan worden besteed. Spreker is onze voorzitter Wout den Breems - bijgestaan door de leden van de werkgroep. De aanvang is om 20:00 uur, en vanaf 19:45 uur staat het hek open.

Tot zover weer de bijeenkomsten van de komende periode. In ons december-nummer zullen we u vertellen over de bijeenkomsten van de eerste maanden in het nieuwe jaar.

Namens de werkgroep Ledenactiviteiten, *Arie Ouwendijk* (tel. 4353322).

Molen Aeolus is tijdens de Open Monumentendag ook voor het publiek geopend.

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Het vriendinnetje op de klasfoto

Leuk om een kind dat de avondvierdaagse uitloopt in te halen met een bloemetje.

Dat deed ik een dikke dertig jaar geleden en afgelopen juni weer. Toen voor een kind, nu voor een kleinkind. Het wachten duurde nogal lang. Hoe dat kwam? Een beetje door de burgemeester die vroeger op een bordes stond te zwaaien, terwijl burgemeester Bruinsma nu zonder drempels kinderen handen staat te geven. Het kwam nog meer door al die vaders en moeders die daar met telefoontjes foto's van wilde maken.

Al wachtend zag ik een nog steeds charmante dame die ik zo'n halve eeuw geleden nogal goed gekend heb. Verdere ontboezemingen daaromtrent zijn hier niet op z'n plaats. Nou ja, we waren smoor, het was betrekkelijk onschuldig en 't ging uit. 't Was me bekend dat ze weduwe was, maar 'k had haar lang niet gezien.

Na het uitwisselen van twee beknopte halve-eeuw-geschiedenissen schoot me te binnen dat ik haar meende gezien te hebben op een klasfoto in Tijd-Schrift. Die had ze gezien. Een buurvrouw had haar er op gewezen.

Bij 't weggaan vroeg ze hoe ze aan dat blad kon komen. Haar AOW met klein pensioentje bleek hoog genoeg om lid van de Historische Vereniging te worden.

Wilde ze natuurlijk wel het juni-nummer van Tijd-Schrift nog hebben. Bij wijze van service heb ik haar naam en adres met dat uitdrukkelijke verzoek doorgegeven.

Ja, echt, ik heb ook m'n kleinkind een bloemetje gegeven en de medaille bewonderd.

Lieve L.,

Ik bedenk ineens dat je lid bent geworden en dit zult lezen.

Volgend jaar bij de intocht van de avondvierdaagse zelfde plek.

Als je me eerder wil zien, een lezing van HVV bijwonen.

Jaarboek, Tijd-Schriften, lezingen, excursies. Wijs uw familielid of vriend eens op de website www.hvv-vlaardingen.nl of op het e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl

